

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ПИСЬМА У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуті особливості формування навичок письма у дітей з порушеннями мовлення в умовах інклюзивного навчання. Доведено що процес оволодіння письмом у дітей з мовленнєвими порушеннями буде успішним за умови корекції усіх психічних функцій.

Ключові слова: навичка письма ,інклюзивне навчання.

Останнім часом в Україні на фоні стрімкого розвитку суспільства спостерігається збільшення кількості дітей з важкими порушеннями мовлення. Варто зазначити, що подолання недоліків мовлення у дітей можливе лише за умови спеціально спрямованої корекційної допомоги фахівців. Характерною особливістю сьогодення є створення сприятливих умов для навчання дітей з мовленнєвими порушеннями шляхом організації інклюзивного навчання [10] даної категорії дітей у загальноосвітніх навчальних закладах України.

Інклюзивне навчання на сьогодні розглядається науковцями (Ф.Армстронг, Д. Армстронг, Л.Бартон, П.Придатченко, О.Савченко та ін.) як процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованого підходу, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності кожної дитини. Метою інклюзивного навчання в Україні є реалізація прав дітей з особливими освітніми потребами, соціалізація та інтеграція їх у сучасне суспільство, залучення сім'ї до повної участі у навчально-виховному процесі.

Одним із найважливіших завдань початкового навчання дітей з порушеннями мовлення є оволодіння учнями грамотою, тому особливе місце в корекційній роботі з учнями з ними займає робота з формування навичок письма [1; 2; 3].

Навчання письма – це складова частина загальноосвітньої програми з рідної мови, яка пов'язана з навчанням читати, з розвитком усного мовлення, від якої залежить грамотність і в кінцевому результаті – культура писемного мовлення. Оволодіння грамотою, письмом та читанням – це складна аналітико-синтетична діяльність, формулювати вміння працювати самостійно. Особливо варто зважати на рівень сформованості в дитини активного ставлення до навчання будь-чого взагалі. Адже це є показником сформованості певної оптимальної установки, відповідної спрямованості психічного процесу. Серед чинників, що сприяють виробленню такої установки, неабияке місце посідають методи впливу дорослого на формування свідомого ставлення дитини до оволодіння будь- яким видом діяльності, в тому числі й графічного відтворення літер [1; 4].

Найчастіше причиною порушень письма за результатами спеціальних досліджень (О.Гопіченко, О.Корнєв, І.Садовнікова та ін.) вважається недостатня здібність дітей до моделювання звукової структури слова як на етапі фонологічного структурування звукової сторони слова (тобто встановлення часової послідовності фонем), так і на етапі трансформації часової послідовності фонем у просторову послідовність букв. Важливим при цьому є врахування того, що, як свідчать експериментально-психологічні дані (Н.П.Кравець), буквенний запис і результат фонематичного аналізу не завжди співпадають, оскільки виявлена група дітей, у яких після декількох років навчання усний фонематичний аналіз проводиться безпомилково, а на письмі вони продовжують припускатися дисграфічних помилок. Причиною виникнення труднощів на письмі є недоліки в складній координації сенсомоторних процесів: трансформації часової послідовності фонем у просторовий ряд графем, фонематичного аналізу та графо-моторних операцій запису букв [2; 7].

У своїх дослідженнях О.Корнєва, Р.Лалаєвої, Р. Левіної, І.Садовнікової та інші довели, що для оволодіння першокласниками процесом письма, побудованим за звуко-буквенним принципом, необхідним є достатній рівень сформованості певних мовленнєвих та немовленнєвих функцій: слухової диференціації звуків та правильної їх вимови; мовленнєвого аналізу та синтезу; сформованості

лексико- граматичної сторони мовлення; зорового аналізу й синтезу, просторових уявлень [1; 3; 5]. Несформованість однієї або кількох функцій може викликати труднощі в оволодінні письмом і призвести до порушення письма. Процес письма відноситься до складних усвідомлених форм мовленнєвої діяльності і є багаторівневим. У ньому беруть участь різні аналізатори, а саме: мовнослуховий, мовноруховий, зоровий, загальноруховий. Між ними в процесі письма утворюється тісний зв'язок та взаємообумовленість. Структура його процесу визначається етапом оволодіння навичкою, завданнями та характером письма. Процес письма має багаторівневу структуру, містить велику кількість операцій. У дорослої людини вони набувають скороченого, згорнутого характеру. При оволодінні письмом ці операції реалізуються у розгорнутому вигляді.

На думку О.Леонтьєва, письмо як вид діяльності містить три основні операції:

1. Символічне позначення звуків мови (фонем).
2. Моделювання звукової структури слова за допомогою графічних символів.
3. Графо-моторні операції.

Р.Левіна довела, що навичка символізації, а зокрема буквене позначення фонем, формується на основі наявних у дитини здібностей до символізації більш широкого плану: символічної гри, образотворчої діяльності тощо. Крім того, необхідною його передумовою є достатня зрілість фонематичного сприймання та мовленнєвої свідомості [11]. Моделювання звукової структури слова здійснюється за допомогою букв. При фонетичному письмі ключовим моментом є фонематичний аналіз, акустико-артикуляційна диференціація фонем та встановлення звуко-буквених відповідностей за правилами графіки. Основне навантаження при цьому падає на операції фонематичного аналізу і актуалізацію звуко-буквених асоціацій. Реалізація вказаної навички на початковій стадії оволодіння грамотою проходить два етапи: спочатку виконується фонологічне структурування звукової сторони слова, а саме – встановлення тимчасової послідовності фонем, з яких воно складається, а потім виробляється трансформація тимчасової послідовності фонем у просторову послідовність букв [4].

У своїх дослідженнях М.Садовнікова та ін. автори довели, що для засвоєння навички письма великого значення набуває вміння поділяти слово на склади, які його утворюють. Спочатку слово поділяється на склади. Потім склад, який є більш простою мовленнєвою одиницею, поділяється на звуки [11]. Звуковий аналіз слова здійснюється спільною діяльністю мовно-слухового та мовно-рухового аналізаторів. У процесі письма фонема співвідноситься з певним зоровим зразком букви.

Отже, процес письма у дітей з мовленнєвими порушеннями здійснюється на основі достатнього рівня сформованості відповідних мовленнєвих та немовленнєвих функцій: слухової диференціації звуків, правильної їх вимови, мовленнєвого аналізу та синтезу, сформованості лексико-граматичного ладу мовлення, зорового аналізу і синтезу, просторових уявлень та ін., що забезпечить успішність їх навчання в умовах інклюзії

Література

1. Кравець Н.П. Зарубіжний досвід роботи з дітьми, які мають порушення опорно рухового апарату / Н.П.Кравець // Дошкільне виховання, 2009. – № 1 – С. 21 –23.
2. Кравець Н.П. Засвоєння знань дітьми, які мають труднощі в навчанні / Н.П.Кравець // Початкова школа, 2003. – № 6. – С. 7–10.
3. Кравець.Н.П. Готуємо до життя та письма./ Н.П.Кравець //Дошкільне виховання,2005. – № 8. – С. 26–29.
4. Кравець Н.П. Підготовка руки до письма // Дошкільне виховання, 2005. –№8. – С. 26–29.
5. Кравець Н.П. Творчий розвиток учнів з обмеженими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації / Н.П.Кравець // Topical issues of social pedagogy: Collective monograph. – CARICOM, BARBADOS,2017. – Р. 79–99.
6. Левина Р.Е. Нарушения письма у детей с недоразвитием речи. – М. : Просвещение, 1967. – 207 с.
7. Левина Р.Е. Нарушения письма у детей с недоразвитием речи. – М. : Просвещение, 1967. – 207 с.
8. Петько Л.В. Англійська мова для студентів-психологів та дефектологів. Дидактичний матеріал для практичних занять та самостійної роботи студентів з іноземної мови зі спеціальностей: 6.010105 "Корекційна освіта (за нозологіями)", 6.030102 "Психологія", 6.030103 "Практична психологія": навч. посібник для студентів, магістрантів, аспірантів / Л.В.Петько. – К. : Талком, 2015. – 160 с.

9. Петько Л.В. Філософсько-лінгвістичні ідеї розуміння міжлюдської комунікації у соціальному середовищі / Л.В. Петько // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія „Філологічна” : зб. наук. праць. – Острог : Вид-во Національного ун-ту "Острозька академія", 2015. – Вип. 53. – С. 309–312.
10. Петько Л.В. Реалізація концепції підготовки магістрів в Україні для роботи в інклюзивному освітньому просторі / Л.В.Петько // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі: тр. XI Міжнар. наук.-практ. конф., листопад 2011 р. – Ч. I. – К. : ВМУРЛ „Україна”. – 2011. – С. 92–94.
11. Садовникова И.Н. Нарушения письменной речи и их преодоление у младших школьников : учеб. пособие / И.Н.Садовникова. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 256 с.